

Laat ons een bos...

Beste Lezer

Wat u van mij te krijgt, is niets meer dan een getuigenis, het verhaal van een aangrijpende ervaring.

Als u mijn internationale paspoorten kon zien, zou duidelijk worden dat ik op nogal wat plekken op deze aardbol heb rondgehangen. Ik heb veel gezien, veel beleefd, maar de herinnering aan de (veel te) korte trip naar Finland zal een van de meest blijvende zijn.

Sedert mijn jongste jaren ben ik een bosmens. Ik speelde liefst in wat toen in mijn ogen een 'bos' was al bleek het later niet veel meer dan een wat uit de kluiten gewassen verwilderde parktuin. Ik zoende mijn eerste liefde onder de hoge kruinen van een Frans bos, dat was dan wel een echt bos, ik kon altijd al uren dwalen door bossen, ze ruiken, voelen, horen. Maar voor mij waren ze lange tijd niet meer dan een prettig onderdeel van de natuur.

Tot ik vorig jaar net als veel van mijn collega's tijdens de Antwerpse Boekenbeurs de vraag kreeg om 'ambassadeur van de bossen' te worden. Ik had toen niet meteen een duidelijk idee van wat zoiets kon voorstellen. Greenpeace kende ik uiteraard wel van spectaculaire aanvallen met kleine bootjes op schepen die kernafval of andere smurrie in zee wilden dumpen, van de aanslag op de Rainbow Warrior en van mijn rugzak die ik op aanraden van mijn kleindochter had gekocht omdat ik zo misschien wel zeehondjes hielp redden. Het was precies Greenpeace dat me vroeg om samen met een aantal collega's dat ambassadeurschap op te nemen. Onze opdracht zou zijn om als auteur uitgevers aan te porren om onze boeken op bosvriendelijk papier te drukken. En waar ook mogelijk mensen tot verantwoord papierverbruik aan te zetten.

Zelf had ik eigenlijk weinig boter op mijn hoofd vond ik. Ik weigerde reclame in mijn brievenbus, printte alles, behalve facturen, op de achterzijde van papier afkomstig van drukproeven en dergelijke en schreef mijn manuscripten op gerecycleerd papier. Ik had ook al de toorn van enkele van uw collega's over me afgeroepen omdat ik in een recensie had geschreven dat ik het zonde vond dat er voor een boek van zo'n trieste kwaliteit bomen moesten worden omgehakt.

Dus engageerde ik me graag als ambassadeur van de bossen, zij het dat ik toch eerst mijn licht was gaan opsteken bij mijn uitgever en de leverancier van papier. Ik laat me liefst niet zomaar eender wat vertellen. Ik kwam in een wondere wereld van vezels, pulp, multinationals, bosvriendelijk papier, FSC-labels en andere tot dan toe onvermoede situaties terecht. Maar al gauw wist ik dat ik net als mijn collega's misschien toch een steentje kon bijdragen om bos te beschermen of te redden. Als we nu eens onze uitgevers vroegen om onze boeken op bosvriendelijk papier te drukken. En als alle auteurs dat nu eens deden...

En toen kwam de uitnodiging van Greenpeace om samen met een aantal collega's uit diverse Europese landen naar Finland te gaan en daar ter plekke te gaan ervaren wat de genadeloze papierindustrie met het oerbos uithaalde. Ik wil eerlijk zijn, ik was behoorlijk achterdochtig, ik wilde niet voor iemands karretje worden gespannen en ik zag me niet meteen deelnemen aan spectaculaire acties van meisjes en jongens die zich vastketenden aan bomen of tot pulp vermalen boomstammen naar binnen sleepten bij een of andere minister. Ik heb me mijn hele leven ver gehouden van elk lidmaatschap, ik ben geen groepsdier.

Maar goed, na een paar telefoongesprekken was ik overtuigd. Er was met dat oerbos meer aan de hand dan alleen maar de vraag of het tot papierpulp mocht worden vermalen. Er bleek een hele beschaving bedreigd als dat bos zou verdwijnen.

En dus vertrok ik met een koffertje vol thermisch ondergoed, fleeces, bergschoenen en... vooral veel vragen.

Ik was ooit eerder in Finland geweest en herinnerde me uren te hebben gereden door eindeloze bossen, dus waar kon het probleem zitten? Maar toen vlogen we over het landschap.

“Zoveel bomen en geen bos te zien!”

Dat dacht ik toen het vliegtuig door de wolkenlaag dook om wat later te landen op de kleine luchthaven van Ivalo.

Het was heel vreemd om al die bomen, militair strak bijna, te zien staan in eindeloze rijen. In de films en foto's die ik voor mijn vertrek had gezien had ik wél bos gezien, oerbos, met alles wat een bos moet hebben aan onderhoud, dode bomen, jonge sprietten aan de voet van goedmoedige reuzen. Maar wat ik onder me voorbij zag glijden was geen bos, dat was een houtplantage.

Toen we, en daarmee bedoel ik dus zeven auteurs uit zeven Europese landen, wat bibberig over de tarmac liepen, bleek dat ik niet de enige was die tot hetzelfde besluit was gekomen. Een bos is meer dan heel veel bomen.

Onderweg naar Nellim, langs nog besneeuwde wegen zagen we al heel snel echt bos. We logeerden in een spartaans hotelletje, nieuw en erg netjes. Het lag bij een uitgestrekt bevroren meer en midden in de bossen. We hadden een stuk van de middag vrij en de groep spatte uiteen, ik denk niet dat iemand zijn koffer heeft uitgepakt. Iedereen wilde duidelijk zijn eerste echte ontmoeting met het bos zo persoonlijk mogelijk beleven.

Ik herinner me nu nog zowat elke stap die ik zette. Ik liep de rijweg over die langs het hotelletje heen slingerde en verdween tussen ruwe stammen. Een snowscooter had er een spoor getrokken en nogal naïef dacht ik dat de sneeuw hard genoeg zou liggen om er overheen te lopen. Drie stappen verder wist ik beter.

Ik hield het verder maar bij vage gebaande paadjes door het bos. Het enige geluid wat ik hoorde, was dat typische knarpen van mijn voetstappen in de

sneeuw, het waarschuwend gekwetter van vogels en het verre gehuil van een wolf.

De stilte was onwaarschijnlijk en toen ik onverwacht aan de rand van nog maar eens een meertje stond, en naar de zon keek die door de bomen heen het ijs deed glinsteren begreep ik helemaal niet meer hoe iemand die eindeloze schoonheid wetens en willens kan vernielen. Emotie? Juist. Zo zijn schrijfsters en schrijvers nu eenmaal.

In de sauna later op de avond had zowat iedereen hetzelfde ervaren. De Sami die achteraf met ons kwam praten glimlachte zelfs bij onze emotionele reactie. Hij behoorde tot het volk van wie de toekomst en het bestaan bedreigd wordt door het kappen van dat oerbos. En hij zette ons meteen weer met onze emotionele voeten op de realistische grond.

‘Misschien ontmoeten jullie wel de “loggers”, de helden met de motorzagen’, zei hij. ‘Praat met hen over schoonheid. Ze begrijpen het woord niet eens.’

Loggers zijn inderdaad de houthakkers, de stoere kerels die de oerbossen met de motorzaag te lijf gaan en niet eens respect genoeg hebben voor de natuur om de takken en twijgen die ze achterlaten op te ruimen.

Maar ja, over de Finse houthakkers zijn boeken geschreven, zijn liedjes gemaakt en wie er belang bij heeft, noemt ze helden die Finland groot en rijk hebben gemaakt en nog altijd de Finse economie dragen. Ze zijn op die manier bijna mythische figuren geworden en dus vinden ze dat ze alle rechten hebben.

Niilas, de Sami, had zijn traditionele Samikostuum aangetrokken voor de babbel, Kleurig wollen hemd, leren broek, twee messen waarvan het heft nauwelijks uit de leren schede piept. Hij praatte zachtjes, maar bijzonder overtuigend. En voor het eerst snapten we wat beter waarom die oerbossen voor de Sami zo belangrijk zijn, waarom nieuw aangeplante bossen geen oplossing bieden. Het gaat daarbij over veel meer dan schoonheid. Sami herders zijn in hun bestaan bedreigd omdat hun rendieren alleen kunnen overleven in oerbos. Ze zwerven er doorheen, grazen in de lente en de zomer en leven in herfst en winter van de mossen op de grond. En daar begint het probleem. Hoe stoer zo’n bos er ook uit ziet, het is een bijzonder kwetsbaar ecosysteem. Als in het bos gekapt wordt, krijgt de wind er vrij spel en bevriest de sneeuwlaag. De rendieren kunnen hun voedsel niet meer ‘opgraven’. Blijft de houtafval liggen, is het al gauw helemaal onmogelijk. In de lente is het wachten op het nieuwe groen. En dan vormen slierten hangende korstmossen het enige voedsel voor de rendieren. En waar komen die mossen voor? Precies, op de bomen van de oerbossen. Sami en rendieren horen al sedert de prehistorie samen. De herders die intussen cooperatieven hebben gevormd beschermen hun dieren zo goed en zo kwaad als het gaat tegen roofdieren, brengen hen naar plekken waar nog voedsel te vinden is, voederen zo nodig bij. De rendieren worden geslacht en het ‘wilde’ vlees is een lekkernij.

Vroeger werden ook de geweien verkocht en maakten ze mantels van rendierbont. Helaas is dat voorbij. Een familie moet zo'n honderd dieren slachten om een inkomen te hebben dat ze in leven houdt.

Maar het gaat om meer dan om de Sami alleen. Het bos is ook het biotoop voor honderden heel speciale levende wezens, van boomschimmels tot drieteenspecht en andere zeldzame specimens. Wordt het gekapt, dan verdwijnen die ook. Hoe interessant ook, het werd allemaal vrij technisch en ik kon me voorstellen dat het geraas van een motorzaag in de handen zo'n blonde Finse reus de zachte stem van de Sami niet langer hoorbaar maakt.

Voor het eerst viel de term 'mensenrechten'. Als een volk bedreigd wordt in zijn bestaan, moet daartegen toch een juridisch middel bestaan. Europa voert de mensenrechten toch hoog in het vaandel?

Ach, Sami zijn niet talrijk, zijn geen vechtersbazen, zijn zelfs niet goed in het debat. Als hun stem toch eens luid genoeg klinkt om een lokale rechtbank te doen luisteren, dan wordt die alweer gesmoord onder het juridisch geweld van de advocaten van Metsähallitus, de staatsmaatschappij die de bossen exploiteert. Het is duidelijk dat die danst naar het pijpen van papiergiganten als Stora Enso die steeds meer pulp en papier willen exporteren.

De oerbossen hebben de grootste en rechtste bomen en zijn dus bijzonder waardevol voor de houtindustrie, voor de productie van meubelen, maar ook voor de productie van pulp- en papier. Het perfide van het hele systeem zit hem precies daar. De Finse staat is eigenaar van veel bossen. De staat is de grootste aandeelhouder in Metsähallitus. Die maatschappij 'beheert' de bossen, maar doet ook de kappingen en is op haar beurt aandeelhouder van de papiergigant. Moet er een tekeningetje bij? En het is precies met of tegen dat conglomeraat van financiële belangen dat de schaarse Sami moeten onderhandelen.

De volgende morgen trokken we dan echt het bos in. Het zou meer dan een wandelingetje worden. Eerst een eind met auto's, daarna moesten we overstappen op snowscooters. We zouden Sami rendierherders als gidsen meekrijgen.

De auto's gingen behoorlijk snel over de besneeuwde weg. Die lag evenwijdig met de Russische grens en op de bomen rechts van ons werd dat duidelijk gemaakt door gele stroken met kyrillische tekens. Opeens reden we over een kruispunt met een wegwijzer naar Moermansk!

Thomas, onze chauffeur had het eentonige, maar melodieuze yoikgezang van de Sami in de cd-speler gestopt om ons in de stemming te brengen. Yoik is een oude zangvorm die vaak heel eenvoudige verhalen vertelt over het dagelijks leven, maar volgens de Sami een soort magische kracht bezit.

Magisch of niet, onze chauffeur deed duidelijk onrustig. Hij keek voortdurend links en rechts alsof hij de weg niet herkende. Opeens moest de auto brutaal remmen.

‘End of the road?’ vroeg iemand.

Thomas, onze chauffeur knikte verbaasd. En wat bleek toen. Hij was ervan overtuigd dat hij al veel vlugger het eindpunt had moeten bereiken. Blijkbaar had iemand de weg gewoon een heel eind doorgetrokken. Het was het zoveelste illegale feit. Uit de aard van de zaak liggen in oerbos geen wegen. Wat doet de houtindustrie? De ‘loggers’ leggen er stiekem eind weg aan. En opeens is het oerbos dus niet langer oerbos, redeneren zij perfide.

Waar we gestopt waren, liep nog een nieuwe weg rechts het bos in. Bij het begin ervan stond een bord met het heel duidelijke STOP en nog wat Russische tekst. Het probleem van de illegale kapping was dus letterlijk grensoverschrijdend. Een groot probleem voor de Sami is dat ze inderdaad in meerdere landen leven en het dus heel moeilijk voor ze is om hun krachten te bundelen.

De Russen hielden duidelijk niet van pottenkijkers. Thomas waarschuwde ons heel dringend om geen voet over de grens te zetten. We zouden meteen een boete oplopen en hij kende verhalen over mensen van wie de Russen ook nog alle identiteitspapieren hadden afgenomen en die ter plekke hadden verbrand. Ik ben toch maar uitgestapt, om te genieten van het uitzicht door het bos, net toen er een schaarse zonnestraal doorheen viel. De slierten korstmos, het leigrijs van de afgestorven bomen, het wit van de sneeuw... Heerlijk mooi was dat. En hoe zouden de Russen...

Ik had niet de tijd om mijn vraag af te maken. Bijna meteen hoorden we het geknetter van scootermotoren. Geen halve minuut later raasden twee Russische grenswachters voorbij. Ze gunden ons nauwelijks een blik. En nog wat later waren het twee werknemers van Metsähallitus, herkenbaar aan het felle oranje van hun thermische pakken. Zelfs in het oerbos had Big Brother blijkbaar ogen. De Sami kwamen er veel later aan, hun besef van ‘op tijd zijn’ verschilde van het onze. Maar ze waren vriendelijk en de uitstap kreeg iets van een prettig avontuur.

In het hart van het bos waar we hoopten een kudde rendieren te zien was het stil. Er waren nog wel sporen in de sneeuw, maar de rendieren zelf zijn verdwenen. Enkele schaarse exemplaren slenterden een eind verder richting horizon.

Een dag lang deelden we het leven van de Samiherder. Ook hij weet niet altijd waar zijn kudde zich bevindt. Ook hij moet op de slee, op ski's of ploeterend door diepe snee achter zijn dieren aan. De stomp van een omgevallen holle boom werd een stookplaats, de stam op de grond bood plaats aan zes personen. Met het grootste van de twee messen die elke Sami draagt, werd droog hout gesnipperd. Met een beetje droog mos eronder vlamde het meteen op. Aan een lange tak werd een zwartberookte waterketel gehangen. Een paar fikse scheppen koffie erin gaven wat later een bijzonder stevig kopje koffie. Er was ook worst voor de lunch. Die prikten we op dunnere aangescherpte twijgen die we schuin in de sneeuw duwen. Zelden heeft een simpele hap zo lekker gesmaakt.

Wat dit nu met mijn liefde voor bossen te maken heeft? Onrechtstreeks alles. Wanneer uitgevers besluiten om alleen nog papier met FSC-label (Forest Stewarding Council) te gebruiken, redden ze mee de oerbossen, laten ze de Sami toe om hun in onze ogen idyllische levenswijze in stand te houden, redden ze een ecosysteem dat zijn gelijke niet heeft. Natuurlijk zijn er economische parameters ook, ik zou gek zijn om daarvoor mijn ogen te sluiten, maar was het niet Louis Neefs die al zo lang geleden zong ‘ vergeet voor één keer hoeveel geld een miljoen is, de wereld die moet nog een eeuwigheid mee.’ Het was dat melodietje dat door mijn hoofd speelde toen we de volgende morgen we het Forest Rescue Station van Greenpeace bezochten. Aan de overzijde van de weg stond een groep ‘loggers’. Hun spandoeken, borden en vooral dreigende gebaren logen er niet om. Wij konden maar beter oprotten. En we herinnerden ons de verhalen over agressie en intimidatie van de actievoerders van Greenpeace.

Ik weet niet meer wie de eerste stap zette. Ik weet alleen dat we ondanks de waarschuwingen van de Greenpeacejongens, in groep en met uitgestoken hand op de stoere bonken af stapten. Eventjes waren de loggers duidelijk van hun melk. En kijk eens aan... Twee van de houthakkers ontrolden een spandoek met ‘We love you authors!’ Ze wisten dus duidelijk wie we waren.

Geen tien tellen later waren we aan het praten. Ja, natuurlijk begrepen we ook de bekommernis van mensen die vrezen voor hun job in hun streek. Maar uit een wat moeilijk gesprek in het Engels met een ‘spokesman’ bleek dat de mensen steeds opnieuw worden opgejut door ondermeer Metsähallitus. Zelfs de vakbondsman tussen de loggers gaf toe dat het om een heel klein groepje mensen gaat, zo’n veertigtal ‘loggers’ die het oerbos vernietigen. Ja, natuurlijk konden die moeiteloos aan de slag in de heraan geplante bossen. Een boseigenaar gaf toe dat er echt wel alternatieven zijn voor het kappen van oerbossen, dat het gewoon een kwestie zou zijn van wat creativiteit en van een hoop respect van de Finse overheid voor haar eigen wetten en voor aanbevelingen van bijvoorbeeld de Europese Commissie voor Mensenrechten. Daarmee zou de bedreiging voor de Sami en hun cultuur al worden opgelost.

Nu speelt de Finse regering via via een vuil spel. Zo beweert ze dat er al zoveel bos is beschermd dat meer niet nodig is. De Sami weten beter en willen nu eindelijk onderhandelen op een serieuze basis, maar daarvoor moet eerst het kappen ophouden.

En, betoogden wij, als de Finse overheid zich nu ook eens achter het internationale FSC-label (Forest Stewarding Council) schaarde en dus alleen nog bosvriendelijk papier liet produceren, dan hoefde we niet eens meer naar Finland te komen, tenzij dan om nieuwe vrienden te ontmoeten.

Nu heeft de Finse overheid nog altijd een eigen label, maar dat komt niet overeen met wat eigenlijk noodzakelijk is. En meer dan eens kregen we het argument van dat label voor de voeten geworpen. Wie waren wij dat we dachten het allemaal beter te weten dan de regering zelf?

Toen vond iemand het juiste antwoord. Ja, wij wisten beter, want in ons vaderland zijn we zo kortzichtig dom geweest om onze rijke natuur te vernietigen. Daarom vroegen we ze als vrienden om niet dezelfde fouten te maken. Het leek indruk te maken.

Bijna een uur hebben we staan praten met houthakkers, een eigenaar van een privébos, vakbondsmensen en we raakten het eens dat het allemaal kan worden opgelost. Maar dat er niet langer moet worden gepest, gescholden, gevochten, wél dat er moet worden geluisterd, eerlijk en met een open geest. En vooral dat het nodig is dat de Finse overheid nu eindelijk eens eerlijk en krachtdadig optreed..

Toen we wegreden, werden we nagewuifd.

Veel later op de middag kwam een van de ‘betogers’ van die morgen in de cafetaria van het SAMI

museum in Inari naar me toe. Ik kreeg een boek van hem over Finse bossen en hij gaf me een pen.

‘Ik hoop dat je hiermee mooie dingen schrijft over onze bossen. En vertel ze in je land maar hoe goed het papier uit Finland is.’

Ik beloofde het hem als hij meehielp om het kappen van het oerbos te stoppen. We hebben elkaar de hand gegeven en elkaar beloofd dat we elkaar zouden terugzien.

Waarom niet? Het Finse oerbos is het mooiste wat ik ooit heb gezien. Ik hoop dat mijn kleinkinderen er ook nog kunnen van genieten en er samen met kleine Sami’s achter rendieren mogen aan zitten.

© Karel Verleyen